

УДК 378:78.071.2

ЛЮБАР Руслана Олександрівна –
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музичного виховання,
співу та хорового диригування
Криворізького державного педагогічного університету
e-mail: r.o.lyubar@mail.com

ПРОБЛЕМИ ДИРИГЕНТСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Молодий фахівець, який закінчив навчання на факультеті мистецтв педагогічного університету, може працювати не тільки вчителем музичного мистецтва, а й керівником вокально-хорової студії, хорового гуртка, диригентом хорового колективу.

Підготовка хорового диригента відрізняється від підготовки будь-якого музиканта. Диригент не є виконавцем. Він не виконує музичний твір, а тільки спонукає інших до відтворення звуків.

Студент у диригентському класі позбавлений можливості займатися на своєму «інструменті», вивчати науку спілкування з хоровим колективом. Досить рідко на заняттях хорового класу в студента є можливість працювати з хоровим колективом.

Хор – інструмент, звучання якого регулюється за допомогою не фізичного, а напруженого психічного контакту з виконавцями. Він складається з кількох десятків людських і виконавських індивідуальностей, які утворюють новий організм зі своїм творчим обличчям і характером. Керувати таким складним музичним організмом спроможний виконавець з бездоганно сформованим диригентським апаратом, озброєний знаннями і вміннями вокально-хорової роботи, і головне – навичками психологічного впливу на складний хоровий колектив.

Процес управління інструментом-хором здійснюється на відстані, і цей факт вимагає глибокого дослідження аспектів диригування, зокрема пов'язаних із психікою і психологією як диригента, так і хору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з означеної проблеми показав, що в наукових та навчально-методичних працях розкрито різні аспекти досліджуваної проблеми: визначено основи фахової підготовки хорових диригентів (Л. Безбородова, Г. Єржемський, С. Казачков, М. Колесса, Л. Маталаєв, Ш. Мюнш, К. Пігров, К. Птиця, П. Чесноков та ін.), розроблено методики розвитку співацьких голосів (В. Ємел'янов, Д. Огороднов,

Г. Струве, Л. Хлебникова та ін.) та методики викладання хорового диригування (Л. Андрєєва, Я. Мединь, О. Єгоров та ін.), досліджено методичні основи роботи в хоровому класі (А. Болгарський, А. Мархлевський, В. Соколов, Г. Стулова, Л. Шаміна та ін.).

Мета статті – розкрити труднощі у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до диригентсько-хорової діяльності та зазначити шляхи їхнього подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На заняттях з хорового диригування звукове втілення реальних диригентських рухів студента здійснюється лише в уявному хоровому колективі. Тому з перших занять педагоги домагаються, щоб засвоєння елементарних мануальних прийомів було підкріплене чітким звуковим відображенням. Рухи диригента переводяться у звукові реалії за допомогою фахової роботи концертмейстера класу.

У процесі диригування зв'язок між діями диригента і звучанням хорового твору на інструменті закріплюється руховою пам'яттю. Таким чином створюються звукові асоціації. Виникає поєднання зорового, рухового та слухового досвіду виконавця-диригента, працює система роботи «показ – відгук». На відгуках – виконанні концертмейстера – відточується диригентська майстерність, вивіряється доцільність того чи іншого технічного прийому.

Якщо в процесі занять концертмейстер допускає значне відхилення від переданого диригентом звучання, це призводить до розладу системи відтворення. У результаті чого можуть виникнути психологічні труднощі у диригента – внутрішня скутість, рухова сором'язливість і т. ін.

Причиною фізичної скутості студентів педагогі пояснюють тим, що в процесі диригування їм доводиться застосовувати систему рухів, якими досі не користувалися у повсякденному житті, і тому диригентські рухи видаються їм неприродними. На відміну від інструменталістів, можливості відпрацювати свою виконавську майстерність на інструменті у хорових диригентів немає. Таким чином, відсутність у

щоденному розпорядженні студента його «інструмента» – хору – є однією з проблем диригентської підготовки.

Другою суттєвою проблемою є те, що диригування це процес виконання через посередництво інших людей.

Керівник хору повинен відчувати виконавський колектив як єдиний багатозвучний інструмент, що складається з різних музикантів, які індивідуально мислять і відчують. Підпорядкувати їх собі, повести за собою – головне завдання диригента.

Керівник хору є вихователем творчого колективу. Він повинен знати організаційну структуру хору, психологічні аспекти, які впливають на формування позитивної, творчої атмосфери в колективі. Керівникові повинні бути властиві такі якості, як висока культура; широка обізнаність у суміжних видах мистецтв, літературі, історії, філософії, психології; фахова майстерність; внутрішня і зовнішня привабливість; артистизм; володіння мистецтвом тактики і стратегії.

Диригент повинен бути натхненним виконавцем, вдумливим педагогом та енергійним організатором. Це є триєдність основ диригентської діяльності: виконавської, педагогічної та організаторської. Керівник колективу відповідає за удосконалення майстерності хору, вивчення творів, художній рівень їхнього концертного виконання.

Майбутній диригент повинен постійно працювати над своїми недоліками. Серед них педагоги виділяють приборкання власної неорганізованості; подолання протиріччя між домаганнями особистості та її можливостями; подолання протиріччя між емоціональним і раціональним (диригент поборюється відкритого прояву емоцій у несприятливих умовах репетицій) [2].

Набагато складніший стан справ з виховання характеру диригента у світлі готовності до подолання протиріч зовнішнього характеру, до яких можемо віднести вольове загартування, наполегливість, психологічну витривалість.

Готувати студента до випробувань характеру треба в світлі міжособистісних стосунків, що складаються в практичній діяльності. Потрібно моделювати в класі диригування умови майбутньої діяльності музиканта з метою вироблення психологічної готовності до роботи з учасниками колективу.

Результатом проведеної роботи буде сформована самостійність диригента, заснована на зрілому світогляді, знанні своєї справи, широті власних поглядів і повазі до чужих. Творчі сумніви, копіткий добір

варіантів є необхідною умовою становлення виконавця.

Методисти зазначають такі принципи самовиховання молодого диригента:

- освоювати матеріал поступово, доводити виконання завдань кожного етапу до максимально можливої міри довершеності,
- йти до мети своїм шляхом, але ні в якому разі не знецінювати її;
- готуючи твори до виконання, виховувати в собі нетерпимість до недосконалості та приблизності, як категорій дилетантизму;
- розглядати організаційні труднощі лише під одним кутом зору: як перепони на шляху досягнення довершеності виконання [2].

Уся педагогічна робота в класі диригування має бути спрямована на постійне, завчасне виховання в студента високого ставлення і до музики, і до процесу її створення, і до людей, яких цей процес збирає разом.

Досвід виконавця набувається не в теоретичних пошуках, а в умовах реальних звукових реакціях. Тому дуже важливо впроваджувати в навчально-виховний процес вищу дисципліну практичного спрямування.

З метою оволодіння диригентською майстерністю, поглибленого вивчення методики вокально-хорової роботи майбутніми вчителями музичного мистецтва, нами була розроблена навчальна дисципліна «Практикум роботи з вокально-хоровими колективами».

Метою викладання дисципліни є:

- Навчити студентів умінням свідомого і професійно-художнього вивчення і виконання хорових творів на основі розвитку їхніх музично-слухових здібностей і вокально-хорових навичок.
- Ознайомити із системою методів роботи з хором, навчити застосовувати прийоми вивчення хорових творів.
- Набути досвіду керування хоровим колективом.

Завданнями вивчення дисципліни нами визначено:

- Вивчити художньо повноцінні хорові твори, різнохарактерні за змістом, жанром та стилем, що спрямовані на формування високих естетичних смаків студентів.
- Розвинути вокально-хорові навички: підвищити гостроту мелодичного та гармонічного слуху, поліпшити інтонацію, розвинути чуття ритму, музичну пам'ять; оволодіти співочим диханням, правильним звукоутворенням, прийомами звуковедення, набути навички співу в ансамблі.
- Прищепити навички свідомого,

активного, глибокого художнього виконання хорових творів через розкриття ідейно-художнього змісту, виявлення засобів музичної виразності, обґрунтування диригентської виконавської інтерпретації.

– Оволодіти методиками вокально-хорової роботи та диригентською майстерністю на репетиціях хору, опрацювати методи і прийоми практичної роботи з хором, психологічного контакту з учасниками колективу.

– Набути навичок концертно-виконавської діяльності в процесі концертних виступів під керівництвом студентів.

– Оволодіти навичками організаційної роботи з хором, яка включає питання створення хорового колективу, комплектацію нотного матеріалу, підготовку приміщення та обладнання до занять, проведення репетицій та концертних виступів.

У процесі вивчення дисципліни студенти оволодівають основними навичками вокально-хорової техніки виконання, вивчають питання розспівування хору, володіння вокальними позиціями, досліджують вокальне дихання, звукоутворення, артикуляцію, дикцію, стрій та ансамбль в хорі.

Студенти також вивчають проблеми розвитку творчої уяви, художнього смаку, вмінь на високому художньому рівні розкрити творчий задум композитора, умови досягнення в хоровому колективі єдності усіх елементів художнього хорового звучання, фахові якості диригента. Все це відпрацьовується в роботі над художнім виконанням хорового твору.

У ході вивчення дисципліни студенти отримують знання про вокально-хорові вміння і навички виконання хорових творів; хорові розспівки, вправи щодо розвитку вокально-хорових навичок; елементи художнього хорового звучання; фахові якості диригента.

Після засвоєння дисципліни студенти повинні вміти зробити вокально-хоровий аналіз твору; виконати окрему хорову партію, володіючи вокально-хоровими навичками; провести розспівування хорового колективу; зробити виконавський аналіз твору; виконати окрему хорову партію, володіючи художньо-виконавськими вміннями та навичками; продиригувати хоровий твір.

До самостійної роботи студентів можуть бути включені такі завдання:

– вивчити розспівки для хору з поступовим ускладненням музичного матеріалу;

– опрацювати вправи для правильного засвоєння прийомів співочого дихання;

– відпрацювати чітку дикцію на матеріалі скоромовок, поетичних текстів творів;

– вивчити хорову партитуру, працюючи над узгодженістю всіх компонентів хорового звучання в творах.

– зіграти хорову партитуру, проінтонувати інтервали, акорди з цього твору;

– зробити гармонічний аналіз партитури;

– зробити виконавський аналіз хорового твору;

– підібрати вправи для роботи над правильною інтонацією;

– підібрати вправи для роботи над правильним утворенням голосних і приголосних та ін.

Критеріями оцінки рівня знань студентів нами визначено знання музичного матеріалу; техніку володіння вокально-хоровими навичками; художній рівень виконання хорового твору; ефективність роботи з хоровим колективом; культуру спілкування з хористами тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Крім розвитку спеціальних музичних здібностей і конкретних диригентських умінь і навичок, на заняттях з дисциплін диригентсько-хорового циклу на мистецьких факультетах вищих навчальних закладів необхідно вирішувати завдання, пов'язані з вихованням студента як особистості, яка в майбутньому зможе активно впливати на учасників хорового колективу, вільно спілкуватися з ними, створювати відповідний емоційний настрій на занятті, передбачити помилки, труднощі та результати роботи.

Предметом подальшого наукового пошуку можуть стати: розвиток професійного мислення, виконавської майстерності майбутніх учителів музичного мистецтва, керівників хорових колективів, формування їхньої емоційної культури.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Безбородова Л. А. Дирижирование / Л. А. Безбородова. – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.

2. Кофман Р. І. Виховання диригента: психологічні особливості / Р. І. Кофман. – К.: Музична Україна, 1986. – 39 с.

REFERENCES

1. Bezborodova, L. A. (1990). *Dirizhirovaniye*. [Conducting]. Moscow: Prosveschenie.

2. Kofman, R. I. (1986). *Vykhovannya dyryhenta: psykholohichni osoblyvosti*. [Education conductors psychological characteristics]. Kyiv: Muzychna Ukrayina.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЮБАР Руслана Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри музичного виховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: теорія та методика музичної освіти, професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LYUBAR Ruslana Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Associate Professor of the Department of musical education, singing and choral conducting, Krivoy Rog Pedagogical University.

Circle of scientific interests: theory and methods of music education, professional training of future music teachers.

Дата надходження рукопису 12. 04. 2017 р.

УДК 378:78.09

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
e-mail: music1951@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Теперішня та майбутня виконавська підготовка майбутніх педагогів-музикантів в умовах вищого навчального закладу без сумніву пов'язана з формуванням у них здатності до самостійного і свідомого тлумачення музичних творів різних жанрів, стилів, напрямів.

Суттєвим фактором при цьому є педагогічні та методичні дії викладача, які сприяють формуванню такої здатності у майбутніх педагогів-музикантів та дозволяють викладачу здійснювати педагогічну корекцію при інтерпретуванні музичних творів. Такі розумові дії викладача знаходяться у зв'язку з виконавськими діями і сприяють емоційному виконанню і створенню художнього образу музичного твору самими студентами. При цьому інтерпретація музичного твору, на що звертав свою увагу і Л. Баренбойм, пов'язана з аналізом, синтезом, а також з усвідомленням загальних законів музики, особливостями музичного розвитку, принципами будови форми, специфіки гармонійної та мелодійної мови тощо [1].

Мета статті – розкрити особливості виконавської підготовки педагогів-музикантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел дає змогу розглянути проблему виконавської підготовки, пов'язаної з художньою та художньо-педагогічною інтерпретацією музичних творів у різних аспектах. Суттєвими є напрацювання науковців, які усвідомлюють інтерпретацію музичних

творів через художнє (виконавське) інтерпретування (Н. Корихалова, Е. Котляревська, Г. Нейгауз, В. Медушевський), герменевничний підхід (Д. Лісун, О. Олексюк), інтерпреталогічний підхід (В. Віор, Р. Гаммерштейн, Ф. Блюм, К. Еренфорт, Е. Фішер), пов'язують її з педагогічним процесом, з формуванням інтерпретаційних вмій (Л. Баренбойм, В. Крицький, Г. Падалка, О. Полатайко, О. Реброва), інтеграцією творів мистецтв (Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова). Характеризуючи процес осмислення майбутніми педагогами-музикантами інтерпретації музичних творів звертають увагу на умови формування вмій інтерпретувати музичні твори (Л. Гаркуша, І. Полубоярина, О. Економова), на застосування педагогами певних методів педагогічного показу: емоційного «зараження», «залучення» (Л. Баренбойм), «шукаючий» (М. Фейгін), художнього змісту твору (К. Ігумнов) тощо.

Інші науковці, які усвідомлюють виконавську підготовку майбутніх педагогів-музикантів як цілісний багатоплановий педагогічний процес, розглядають її через художньо-педагогічну інтерпретацію, через різні її типи. Так, окремі проблеми розкриваються через музикознавчий тип у дослідженнях В. Кочнева, В. Москаленка [2], Г. Ципіна, Т. Чередниченко, які розглядають інтерпретацію як трактування музичного твору в процесі усвідомлення його змісту, створення художньо-звукового праобразу.

Сучасні вимоги до відтворення художньо-образного типу інтерпретації ми

© Ляшенко О. Д., 2017